
Indledning

Kønnet står til stadig debat, og i debatten rejses fortsat nye spørgsmål om årsagerne til den skæve repræsentation og rekruttering af køn til stillingerne i de højere uddannelser og forskningen. Køn er ikke en statisk, entydig og endegyldig ballast, som børn og unge tager med til det næste uddannelsestrin. *Kvinder, Køn & Forskning* fokuserer i dette nummer på den aktuelle hjemlige og internationale forskning på det pædagogiske område. Artiklerne dokumenterer, at køn er i konstruktion i alle aldre og på de forskellige skole- og uddannelsestrin. Køn er en proces, og køn står både til forhandling og genforhandling undervejs i elevernes, pigernes og drengenes, de studerendes, kvindernes og mændenes veje gennem opdragelses-, dannelses- og uddannelsessystemerne.

Hvordan skal begreber som læreprocesser, læring og køn forstås? Hvordan er begreberne relateret til hinanden? I den aktuelle pædagogiske forskning opereres der med to nøglebegreber: læring og undervisning. Læreprocesser bliver i dette nummer anvendt som et overordnet begreb, der dækker læring og undervisning i forskellige situationer og institutioner. Læring er tileg-

nelse af viden gennem børnenes, elevernes og de studerendes egne aktiviteter og refleksioner. I den pædagogiske forskning er læring udtryk for dialogiske processer, som de eksempelvis foregår i gruppe- og projektarbejder og i børns lege i børnehaven. Undervisning er en systematisk formidling af viden, der gives fra vidende undervisere til mindre vidende elever. Den kan være monologisk, som når læreren holder foredrag, eller den kan forme sig som spørgsmåls-svar-undervisning. Formen er klasseundervisning. Populært kaldes undervisningen "tankpasserpædagogik", når den går ud på, at underviseren hælder sin faglighed ned over eleverne.

En tendens i den pædagogiske forskning har været at perspektivere denne opdeling med køn. Læring i grupper- og projektarbejder er her blandt andet blevet betragtet som en kvindelig kode, der kommer til udtryk i kvinde- og pibepædagogiske tiltag. Nyere pædagogisk kønsforskning gør op med legitimiteten af at opstille sådanne modsætningsforhold. I stedet introducerer dette nummers skribenter et dynamisk kønsbegreb, hvor køn konstrueres i mangfoldige processer. Hermed viser køn sig at være så mangfoldigt og flertydigt, at kategoriseringer i kvinde-kvindelighed og mand-mandlighed bliver meningsløse. Og så den polariserede valorisering af læring og undervisning gøres mere flydende. Endvidere viser artiklerne, at det kan være givtigt at tage afsæt i emnet og herudfra undersøge, hvad køn har at sige. Overordnet er emnet læreprocesser, og afsættet er da, hvordan forskellige læreprocesser udmønter sig i forskellige situationer og institutioner. Det er børn, unge og voksne, som er aktørerne. Hvordan forvalter de køn i læreprocesserne? Gør de det, så der til nogle traditioner knytter sig forskellige køn? Hvordan gør de det anderledes? Hvad sker der når fokus sættes på det anderledes?

Temanumret *Køn og læreprocesser* yder et bidrag til en aktuell forskningsdebat ved at analysere læring og undervisning fra for-

skellige positioner. Vi følger bidragsyderne ind i vuggestuen, børnehaven, skolen og på universitetet. Kønnen sættes til debat ved hjælp af nyere empirisk forskning ligesom nyere teorier inden for køns- og pædagogisk forskning bliver anvendt og diskuteret.

Harriet Bjerrum Nielsen giver i artiklen "Inn i klasserummet" historiske blikke på kønsforskning i skolens og gymnasiets klasserum. Hun fremlægger strategiske positioner som ligestilling og ligeværd, der har været debatteret blandt kønsforskere i de sidste tredive år. I artiklen gør hun opmærksom på, hvor vigtigt det er at relatere elevernes præstationer til deres sociale baggrund. Køn udtrykker sig klassespecifikt, og klasse får et kønsspecifikt udtryk. Ved at anlægge et kultur- og identitetsperspektiv viser hun, hvor anderledes og paradoksalt det, som vi plejer at kalde køn, er, og hvor afhængigt det er af at blive konstrueret på nyt.

Susanne V. Knudsen og Kirsten Reisby skriver om forskningsprojektet "Kønnets betydning – barrierer og karrierer i de højere uddannelser og forskning", hvor de arbejder med pædagogik, kommunikation og erfaring i et humanistisk og et naturvidenskabeligt studium. Projektet er et delprojekt under det tværrådslige initiativ "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og forskningen" (1996-2001).

I artiklen "Hvad gør de med faglighed og køn?" analyserer Susanne V. Knudsen, hvordan relationer mellem faglighed, normer for videnskabelig kvalitet, motivationer og køn konstituerer sig hos studerende på Nordisk Institut. Hun anvender et konstruktivistisk afsæt, der giver plads for en forståelse af de unges tilpasning til og udfordring af uddannelseskulturen. I artiklen viser hun, at det er motivationerne for studiet og den kritiske holdning, der afgør valget for eller imod en forskeruddannelse. Inspireret af den amerikanske poststrukturalist Patti Lather søger hun at opløse modstillinger som undervisning-læring og kvin-

de-mand til fordel for flertydige fortolkningsmuligheder.

Kirsten Reisby gengiver i artiklen "Gør køn en forskel?" de studerendes fortællinger om "mandehørm" og "høsegård" på et humanistisk og et naturvidenskabeligt institut. Hun diskuterer mulige tolkninger af denne forskel. I artiklen viser hun, at nedvurderingen af det sociale og det kvindelige og opvurderingen af det faglige og mandlige kan have betydning for udviklingen af faglig identitet. Reisby viser, hvordan køn gøres til kvinde- og mandsdikotomier i løbet af et interview. Med inspiration fra forskeren Jean Lave tolkes de studerendes udtalelser i lyset af forskellige praksisfællesskaber, der vægter det sociale og det faglige forskelligt, alt efter hvilke sammenhænge de indgår i.

Jan Kampmann diskuterer i artiklen "Børnekultur, køn og læreprocesser i børnehave og indskoling" kritisk de danske og internationale debatter om "de stakkels drenge" i de "feminiserede" daginstitutioner og de første skoleår. Han undersøger, hvilke forståelser af børn og køn, der gemmer sig bag disse debatter. Kampmann tager i sine undersøgelser afsæt i alder og køn som væsentlige socialiseringsmarkører i børnehavekulturens lege og relationsdannelser. Hermed gør han op med det "myto-poetiske", hvor debatterne har ført til

krav om flere mænd i daginstitutionerne og skolerne, der bygger på ideen om en grundlæggende mandlighed, der skal genetableres. I stedet analyserer han, hvordan børn kan reproducere de voksnes kultur, og hvordan de knokler for at konstruere sig egne selvstændige positioner fra den første dag i institutionen.

Ud over de tematiske artikler introducerer dette nummer af *Kvinder, Køn & Forskning* tre aktuelle internationale forskere, hvis bidrag til en radikal ny forståelse af læreprocesser har inspireret danske forskere. Cathrine Hasse giver et indblik i Jean Laves teorier om situeret læring og praksisfællesskab. Yvonne Mørck præsenterer læserne for Patti Lather, der kombinerer feminisme, neo-marxisme og poststrukturalisme i sine teorier. Dorte Marie Søndergaard indfører os i Bronwyn Davies' poststrukturalistiske, feministiske tilgange til uddannelsesforskning og forskning i kønnede subjektiveringsprocesser. De tre introduktioner har udførlige bibliografier.

Temareaktørerne og redaktionen takker Hulda Pedersens Fond for støtte til udgivelsen af dette nummer.

Susanne V. Knudsen, dr.phil.

Iris Rittenhofer, ph.d.

Temareaktører